

Yunus Bizans Yöntemi Tarih Düşmüş

Yunus'un *Risale'si*, Aleviliğin Anadolu'nun İslam dışı kültürlerinden de etkilendiğini, tümünün mirasçısı olduğunu kanıtlar.

İSMAIL KAYGUSUZ

Arkeolog, yazar

Doğudan batıya Anadolu'nun dört bir yanında mezarı olduğu söylenen Yunus Emre'nin, son zamanlarda bulunan yeni belgelere dayanarak 1238'lerde doğduğu ve 1320-1321 yıllarında öldüğü kabul edilmektedir. Şiirlerinde andığı bazı mutasavvif ve ozanların 13.yüzyılın sonları ve 14.yüzyılın başlarında yaşadıklarının bilinmesi zaten onun çağını belirler. Kaldı ki aruz ölçüsüyle yazmış olduğu *Risalat-al Nushiyye'sinin* son beyitlerinden birine tarih de düşmüştür,

Söze tarih yediyüz yidiydi
Yunus canı bu yolda fidiydi
(s.15, beyit 556)

Hicri 707'de (Miladi 1307) yazmış olduğu bu yapıtında Yunus, İslami din ve ahlak felsefesi yapmıştır. Bununla, Arapça ve Farsça yazan ulemaya, güç ve karmaşık konuların kendi öz dili Türkçeye halka nasıl taşınacağını ve nasıl anlaşılır kılınacağını göstermeyi amaçlamıştır sanki.

Şimdi asil konumuz olan, Yunus Emre'nin bir başka şiirinin sonuna attığı tarihe geçelim:

Yunus Emre ve şiirleri üzerinde çalışmış araştırmacılardan kimisinin ilgisini çektiğini göremediğimiz bu tarih, Gölpinarlı'nın "İnança ait kıssalar" bölümüne soktuğu 169 numaralı şiirin son beyitindedir.

Yedi şiirden oluşan bu bölümde, "Yunus'un Yaratılış Destanları" başlığı konulmuş belki daha doğru olacaktır. Bu destanlardaki "evrenin özü", "insanı oluşturan dört karşı nesne", "evren çekirdeği (gevher)", "son hızla dönen gevherden oluşun buğu", "buğudan oluşan gökyüzü ve yıldızlar", "dönmeye başlayan gökyüzü ve ay", "boşlukta duran denizler üstüne kurulan yer" gibi, İslami inançlar dışındaki yaratılış düşüncesi ve varsayımları, Greko-Bizans bilim ve felsefi düşüncelerine dayandırarak yorumlamak olasıdır.

Çalab Adem cismini topraktan var eyledi
Şeytan geldi Adem'e tapmağa ar eyledi

diye başlayan 25 beyitlik şiirde Yunus, kutsal kitaplarda geçen Şeytan söylencesini anlatır ve yorumunu yapar. Şeytan tanrısal buyruğa uymayıp, Adem'e tap-

Egemen sınıfın Yunus'umuzu sahiplenme oyununu elbirliğiyle bozalım.

madığı gibi, ateşten atlarıyla ona karşı savaş açmıştır. Tanrı Adem'in kendi göbeğinden yarattığı atla onu korur ve şeytani cennetten kovarak dünyaya salar. Vakit erişir Musa gelir. Şeytan Musa peygamberden, kendisini bağışlaması için tanrıya dua etmesini rica eder. Ancak Musa tanrıya yakarışı sırasında onun arzusunu unutmamıştır. Tanrı anımsatır ve

Vargıl ayıtlı Musa, rahmet edeyim ona

Secde etsin Adem'e, çün istiğfar eyledi

diyerek eski buyruğunu yineler. Şeytan ise

Ben eğer tapsam ona, ol vaktin tapar idim
Şimdi hod (kendisi) toprak olup Zir-ü zeber eyledi (tozu bile kalmadı)

sözleriyle karşı koyuşunu sürdürür. Yunus, "bu iblis öyküsünün anlamı, yaşamda fudulluk etmemektir, insan kendi kendi-

sini azdırmazsa ona kimse kâr eylemez" dersini çıkararak yorumunu yapar ve yargıya varır.

İşte bu şiirinin sonuna tarih düşmektedir Yunus. Ancak bu tarih, *Risale'sine* attığı Hicri tarih yılı değildir:

Altı bin yediyüz ü
Yıldan geçen Adem'i
Dile getirdi Yunus
Şimdi tekrar eyledi
(Şiir 169, beyit 1328)

Gölpinarlı, Yunus Emre'nin şiirlerinde geçen, yedi, dört, onsekiz, yetmiş bin, doksan bin, yüz yirmidört bin gibi sayılar hakkında geniş denecek açıklamalar yaptığı halde, bu rakamı görmezlikten gelmiş. Oysa bu sayı Yunus Emre'nin yaşadığı çağda, Bizanslıların kullandığı tarih atma sisteminin, yaratılıştan o güne kadar geçen yılı gösteren tarihten başkası değildir.

Farklı el yazmalarına dayanarak, *Yunus Divanı'nın* çeşitli yazarlar tarafından yapılan baskılarında bu beyitin ilk dizisinin "altı bin yedi yüzi yıldan...", "altı bin yedi yüz yıldan...", "altı bin yedi yüz yıllık..." okunuşları da mevcuttur. *Risale'deki* tarih için de aynı durum söz konusudur. Karaman'daki el yazmasında bunun "sene tarih yediyüzdeydi" olarak geçtiğini Gölpinarlı belirtmektedir.

Bu örneklemelerden de destek alarak biz bu beyitin aslının:

Altı bin yedi yüz (y)ü(z)
Yıldan geçti Adem'i
Dile getirdi Yunus
Şimdi tekrar eyledi

Bu yıl, halkın bağrında yetişmiş, halkın dilini konuşmuş, her zaman ezilenden taraf olmuş Alevi ozanı Yunus'un yıldızıdır. (UNESCO 1991 Dünya Yunus Emre Yılı.) Yunus'un şu dizeleri, onun yaşam felsefesinin özünü güzel yansıtır:

Adımız miskindir bizim
Düşmanımız kindir bizim
Biz kimseye kin tutmayız
Kamu alem birdir bize

Yunus'un insanlık sevgisi, aynı zamanda gönül kırmaya ve inanç tüccarlığına kararlı bir karşı çıkıştır. Bakın bir dörtlüğünde şöyle diyor:

Bir kez gönül yıktın ise
Bu küldüğün namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil

Yunus Emre'nin Porsuk ile Sakarya kavşağındaki Sarı-

Yunus'a da el uzatıyorlar

köy'de doğduğu söyleniyor.

Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli'den nasip alan (ve kendisine Hacı Bektaş tarafından Tapduk Emre adı verilen) bir sufi dervişinden nasip almış, yıllarca onun dergahında hizmet vermiş ve düşüncelerini halka götürmüştür. Yunus bunu şiirlerinde dile getirir:

Taptuğın tapusunda
Kul olduk kapısında
Yunus miskin çiğ idik
Pişik elhamdülillâh

Vardığımız illere
Şol sefa gönüllere
Baba Taptuk manisin
Saçtuk elhamdülillâh

Yunus'un yaşamı, yaşam felsefesi, şiirleri onun Aleviliğini

ALİ AKLIBAŞINDA

Bu yazı, yazarın *Gerçek İlim* dergisinin 23-24. sayısında yayınlanan "Öz be öz bizim olan Yunus'a sahip çıkalım" adlı yazısından özetlenmiştir.

yüzbin kere kanıtlarken, Sünni gericiliğin fikir babalarından Ahmet Kabaklı, *Yunus Emre* adlı kitabında, onun Sünni olduğunu ileri sürüyor. Tapduk Emre diye birinin var olmadığını, Yunus'un Alevilikle hiçbir ilişkisi olmadığını söylüyor. Kabaklı, Aleviliği ve Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlı bazı çevreleri rivayetçilikle suçluyor.

Fakat gerçeğin gücü yalanları öylesine açık ediyor ki, aynı yazar, kitabın bir sonraki sayfasında "Menkıbe ve Gerçek"

başlığı altında, Hacı Bektaş Veli'ye bağlılığı olan çevrelerin Yunus'un şiirlerinin unutulmaması ve yüzyıllara aktarılması bakımından "yararlı" olduğunu belirtmeden edemiyor. Bir başka yerde de Yunus'un dervişliğini kabul ediyor! Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu!

İşte Kabaklı gibilerinin içleri böyle karadır. Yazdıkları karalamaların yalan olduğunu bilirler.

Pir Sultan'lar, Kaygusuz Abdal'lar, Dadaloğlu'lar, Şair Eşref'ler, Yunus'lar, halklara kendilerini kabul ettirmiş, gönülleri fethetmiş nice gönül sultanları. Türkiye kültür zenginliğinin temel taşları.

1991 Yunus Emre Yılı'nda, Anadolu halkının yetiştirdiği

Yunus gibi değerlerimizi koruyalım. İşçimizle, köylümüzle, yazarlarımızla, kadınlarımızla, kısacası tüm varlığımızla değerlerimize sahip çıkarak, kendi gericiliğini gizlemek üzere Yunus'u sahiplenmeye çalışanların oyunlarını boşa çıkartalım. Anadolu halkının demokratik savaşım geleneğini ve onun Yunus gibi temsilcilerinin çağlar boyunca taşıdığı mesajı geleceğe taşıyalım.

Evvel benim âhır benim
Canlara can olan benim
Azip yolda kalmışlara
Hazır meded eren benim

Dost ile birliğe yeten
Buyruğu neyse tutan
Mülk bezeyip dünya düzen
O bahçıvan hemen benim

Yunus değil bunu diyen
Kendiliğidir söyleyen
Mutlak kafir inanmayan
Evvel âhır zaman benim

Biz gözbağının ardından da görürüz ama...

olması gerektiği kanısındayız. Böylece hece sayısı $7 + 7 = 14$ olduğu gibi, uyak kafiye uygunluğu da gerçekleşir.

Yunus Emre Adem'den kendi zamanına kadar geçen yılları açık bir sayıyla verdiğine göre bu tarihleme sistemini biliyordu; yüz yıllık yanlış yapmış olmaz. Yani yüz rakamı yinelenmiş ve $6700 + 100 = 6800$ rakamı söz konusudur.

Yunus Emre'nin rakam eklemeye yoluyla sayı basamakları oluşturduğu örnekler vardır. Birini verelim:

Yüz bin (+) yirmidört bin hası
Dört yüz kırk dört tabakası
Bu mülke bünyad olmadan
Mülkü yaratanda idim"
(şür 135, beyit 100)

Olasıdır ki Yunus, hece ölçüsünü tutturmak için bu tür kullanıma zaman zaman başvurmuştur.

Şu halde Yunus Emre, adı geçen şiiri, yaratılışın 6800. yılında, yani günümüzün tarihleme sistemine göre 1292 (Hicri 692) yılı içinde, 54 yaşlarında iken yazmıştır.

Erken Bizans'tan başlayarak geliştirilen ve Geç Bizans döneminde diğer bölgesel Era sistemlerinin (bölgelerin Roma imparatorluğuna katılış tarihini başlangıç olarak alan) tamamıyla terk edilmesiyse, kullanılması yaygınlaşan yaratılış yılı, Adem'in ya da dünyanın yaratılmasından İsa'nın doğumuna kadar 5508 yıl geçmiş olduğu hesabına dayanır.

Yani yaratılışın ilk günü, İsa'dan 5508 yıl önce 31 Mart Pazar olarak kabul edilir, İsa'dan sonraki yıllar bu sayıya eklenerek tarih atılır. (1)

Yunus Emre aruz ölçüsüyle yazdığı *Risale*'sinde Hicri 707 (Miladi 1307) tarihini, *Risale*'den daha önce yazıp, Adem ile şeytan söylencesini işlediği ve hece ölçüsünü kullandığı bu şiirinde ise, Bizans yaratılış yılı (6800-5508 = 1292) tarihini düşmüştür. Yunus'un tek bu şiiri bile, bizce onun Greko-Bizans dünyasını yakından tanıdığının göstergesidir.

Yazımızı Sabahattin Eyüboğlu'nun sözleriyle noktalamak istiyoruz: "Ne mutlu inandığını Yunus gibi söyleyene, sevdiğini Yunus gibi sevene ve kendi çağının karanlıkları içinden bütün çağların aydınlığını bulana!"

(1) Daha geniş bilgi için bakınız. V. Grumel, *Traite d'Etudes Byzantines I. LA CHRONOLOGIE*. Pres. Univ. Paris, 1958. ●

Avukat Ali Yıldırım

Geçtiğimiz günlerde bir gurup insan hakları savunucusu, bir basın toplantısı yaparak, burada basına uygulamalı olarak polis işkence yöntemlerini gösterdi ve işkence aletlerini sergiledi. Sergilenenlerin listesinde bir işkence aleti olarak gözbağına rastlamadım. Bu, gözbağının bizde yeterince ve asıl anlamıyla algılanmadığını gösteriyor.

Çoğu arkadaş haklı olarak "göz bağı da birşey mi" diyecektir ama, gözbağı resmen ve fiilen bir işkence aletidir. Sınıf mücadelesinde egemen sınıf açısından önemli bir işlev görmesi hedefleniyor. Bunu, ağlaşmadan sergilemek gerek.

Emniyetin kapısından giren her siyasi insanın - kim olduğuna bakılmaksızın - gözü bağlanır. Oysa, ceza yargılamaya yasasında sorgulamanın nasıl yapılacağı anlatılırken, "sorgu aynı zamanda bir savunmadır" da deniliyor. Bu yasanın savunulacak bir yanı yok, ama "sorgulamada gözbağı takılır" da demiyor. Son çıkan terör yasası bile, bütün yasağcı baskıcı niteliğiyle işkenceye yer veriyor da, gözbağına yer vermiyor. (Herhalde, yasalar işkence aletlerini düzenlemediğinden!) Sonuçta, sorguda gözbağı uygulamasıyla burjuvazi kendi hukukunu çiğniyor. Yani, gözbağı yasadışı!

Polisin göz bağlaması, yasadışılığın ötesinde işkencedir, gözbağı da bir işkence aletidir. Mucidi de Amerikan Merkezi Haberalma Örgütüdür (CIA).

Körfez Savaşı sırasında hepimiz TV'de izledik, ertesi gün gazetelerde resimlerini gördük: CIA ajanları Irak'lı tutsakları sorguluyorlar. Tutsaklar çıplak ve gözlerinde gözbağı var.

Dünya kamuoyunun açıkça belki ilk kez gördüğü bu sorgu manzarası, TC'de sıradan bir uygulamadır. Türkiye burjuvazisi, çoğu iğrenç şey gibi işkence yöntemini de ithal etmede geri kalmıyor.

Operasyon sırasında, daha yakalandıkları an "militanların" başları kendi giysileri ile örtülüyor ve konuşmaları yasaklanıyor. Bu polisin bir direnç kırma yolu olarak seçilmiştir. Daha sonra, zemin katta eller

duvara dayalı başlar öne eğik duruş, gözbağının bağlanmasıyla yüzbinlerce devrimcinin yakından tanıdığı "emniyet" uygulamasına dönüşüyor. Siyasi polis göz bağını özel olarak yaptırmış: Gözlük gibi, kalın kumaştan yapılmış. Bazen de bir boyun atkısı aynı işi görebiliyor.

Gözbağı takılıyor, "kuraldır" diyorlar "bunsuz olmaz". İtiraz ediyorsunuz, elleriniz bağlanıyor. İki yanda iki görevli. İşkence görevlileri. Gözbağı, karanlık. Koridorlar, merdivenler. İnşiler çıkışlar... Gözbağının nasıl bir işkence aleti olduğunu en derinden, gözleri bağlanan sorgudaki insan anlayabilir. Gözleri açık ışığı görme isteği.

Görmeyen insan yardım arar. Bir yere tutunma, sağlam ve güvenli bir yere dayanma ihtiyacı duyar. Oysa yanınızda... Amaç, sizin zihninizin, vücudunuzun kendine güvenini kırmaktır, "sorgulanana" çökertmektir. Bu, işin bütünüyle psikolojik yanı. Güvensiz olun, bir merdiveni inerken ayağınızı attığınız an ne olacağını bilememeye duygusu içinde rahatsız olun, istersiniz. Alçak bir yerden geçiriliyormuş gibi eğilerek iki büklüm yürütmeler, kapıdan geçiyoruz diyerek vücudu, kafayı duvara çarptırmalar, "seni altından tehditler, bir karışlık merdivenden aşağı itmeler... Bütün bu psikoloji ağırlıklı

fiziki eziyetler de, gözbağı denen bu işkence yönteminin parçasıdır.

Siyasi polis reddetmiyor gözbağı kullandığını. Bunun bir işkence olduğunu söylediğinizde, bu da birşey mi anlamında gülüyor. "Bizden bir kötülük gördün mü, arkadaşlarım size karşı kaba davrandı mı" diye soruyor sorgu timinin şefi. "Ortada tatsız bir durum yoksa neden gözlerim bağlı, neden hücreye atılıyorum, neden bu kadar korkuyorsunuz? Bunlar işkence değil mi?" Adam şaşırıyor, "hayır hayır" diyor, "bunlar sadece birer önlem. Biz de emir kuluyuz. Amirimiz gelip gözünüzü açık görse hepimiz 'firça' yeriz. Kural böyle." Diğer bir sorgu görevlisi atılıyor, "tabi diyor açalım gözlerinizi çek burada fotoğrafımızı, ver militan arkadaşlarını, ondan sonra güm"

Burada gerçek bir korku ifadesi var. Fakat bu, yöntemin kaba yorumu, işin yalnızca bir parçası. Sıradan polis gözbağının bir işkence aleti olarak öneminin ayrılmada olmayabilir, ama CIA yetiştirmesi şeflerin gözbağının çok iyi bilip tanıdıkları ve işlevi konusunda yeterince bilgi sahibi oldukları kuşkusuz. CIA ajanı, Iraklı tutsak kendisini tanıtır diye mi gözlerini bağlıyor da sorguluyor? Kuşkusuz hayır. Tutsağı, dünyadan, zamandan, mekandan yalıtıp, yalnızlaştırıp irade-

sini ve direncini sıfıra indirmek için gözbağı kullanıyor.

İnsanın çirliçiplak soyulması ve karanlık, kişiliği parçalamasının, iradeyi zayıf düşürmenin, kişiyi utanç içine çekerek kendisiyle ilgili kılarırken o arada örgüt çökertecek "bilgiler" almanın yolu. Burjuvazinin olağan, kendi içinde bile bir hukuksallığı olmayan iğrençliği.

Bazen düşünüyorum da, o akıl almaz işkenceleri yaşayan insanların kendilerine yapılanları yazmalarını gençlerimize ruhsal güç mü veriyor, yoksa tersi mi? Neden mi? İşkence anlatımlarını okuyan insan siyasi poliste aynı atmosfere girdiğinde bütün ayrıntılarıyla okuduğu gerçeklikle yüz yüze geliyor. "Ya okuduklarımız bana da yapılırsa" sorusunu sormaması olanaksız sanırım. İnancı, insan yanımızı her zaman yüksek tutmalı! Sınıf mücadelesinin bir kuralı da burjuvaziden her tür iğrençliğin beklenebileceği değil mi?

Ayrıntıdır ama önemlidir. İşkence yöntemi ve aleti olarak gözbağının sergileyelim. Gözlerinin içine sokarcasına anlatalım. Hukuktaki yeri mi? O da var, ama hukuk guguk kimin umurunda. Bugün guguk olan yarın hukuk oluyor. Örneği, terör yasası. Bu yasayı tüm kapsamıyla tahlil edip reddetmemiz gerekiyor. Bırakın devrimciliği, insan yanımız bunu gerektiriyor. ●

